

ABD Uluslararası Din Özgürlüğü Komisyonu (USCIRF) Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrı ve bağımsız bir kuruluştur. Amerikan Kongresi tarafından kurulan komisyon, tüm dünyada din özgürlüğünü gözlemleyen ve Devlet Başkanına, Dışişleri Bakanına ve Kongre'ye siyasi önerilerde bulunan bağımsız, çift partili bir ABD hükümeti danışma konseyidir. USCIRF, bu önerileri yasal yetkimize ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve diğer uluslararası belgelerde yer alan standartlara dayandırmaktadır. 2015 Faaliyet Raporu, dünya üzerindeki ihlalleri belgelemek ve ABD hükümetine bağımsız siyasi önerilerde bulunmak bakımından Komisyon Üyelerinin ve profesyonel kadronun bir yıllık çalışmalarının doruk noktasını temsil etmektedir. 2015 Faaliyet Raporu 31 Ocak 2014 ile 31 Ocak 2015 arasındaki dönemi kapsamaktadır, ancak bazı durumlarda bu zaman diliminden sonra meydana gelen önemli olaylara da yer vermektedir.

Türkiye

Temel Bulgular: Türkiye'de laiklik, geçmişten beri özellikle en küçük dini azınlık topluluklara ve onların inançlarını yerine getirme haklarına zarar vermektedir. 1982 Anayasasına göre, devlet din üzerinde nüfuz edici bir kontrole sahiptir ve bütün dini cemaatlerin tam yasal statülerini reddetmektedir. Ulusal kimlik kartları üzerinde dini inancın yer alması meselesi, toplumsal ayrımcılık, antisemitizm ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde dini özgürlüğe yönelik yapılan ihlaller, duyulan diğer kaygılar arasındadır. Buna ek olarak, demokrasi ve insan hakları için genel manzara, Türkiye'de din veya inanç özgürlüğüne yönelik ihlallerin rahatsız edici düzeyde olması nedeniyle son iki yılda büyük ölçüde kötüleşmiştir. Bu nedenlerden dolayı USCIRF 2015'te Türkiye'yi tekrar TIER 2 seviyesine düşürmüştür.

Arka Plan

Türkiye'nin 1982 Anayasası inanç, ibadet ve dini fikirleri yayma özgürlüğü sağlamaktadır ve dini gerekçelerle ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. Türk anayasası, kamu yaşamına ve devlet işlerine din işlerinin karıştırılmamasını gerektiren Fransız modeli laikliğe dayanmaktadır. Bu nedenle, Sünni Müslüman çoğunluk da dahil olmak üzere hiçbir dini cemaat, tam yasal statüye sahip değildir ve tüm cemaatler, tüm grupların kendi ibadethanelerine sahip olma ve bunları idame ettirme, din adamı yetiştirme ve dini eğitim sunma haklarını kısıtlayan devlet denetimine tabidir. Türk politikaları, İslam'ı, Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla ve diğer tüm inançları Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığıyla devlet denetimine tabi tutmaktadır. Ayrıca, Türk askeri kuvvetleri ile bazı Avrupalı güçler arasında imzalanan bir barış antlaşması olan 1923 Lozan Antlaşması, Rum ve Ermeni Ortodoks ve Yahudi cemaatler için diğer azınlık gruplarına tanınmayan özel güvenceler ve korumalar sağlamaktadır. Türkiye'nin mevcut ülke nüfusunun yüzde 1'inden azını kapsayan gayrimüslim dini azınlık toplulukları, az sayıda olmasına karşın çeşitlidir ve tarihsel ve kültürel açıdan önem taşımaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan, 2011'de yeniden Başbakan seçilmesinin ve Ağustos 2014'te Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, Anayasayı değiştirme sözü vermiştir. 2011 seçimlerinden sonra kurulan bir meclis anayasa taslak komisyonu din özgürlüğü ile ilgili olmayan anlaşmazlıklar üzerine dağılmıştır ve Ağustos 2014'ten bu yana anayasayı değiştirmek üzere hiçbir yeni eylem hayata geçirilmemiştir. Tam dini özgürlüğün korunmasına ilişkin anayasada bulunan önemli engellere karşın Türk hükümeti mülkiyet

haklarına ve dini giysilere ilişkin konularda olduğu gibi bazı iyileştirmelerde bulunmuştur ve yeterli siyasi istek olduğu sürece bunun yeni bir anayasa olmadan da mümkün olduğunu göstermiştir. Türkiye'de bulunan bu dinamiğin anlaşılması, hükümetin uzun süre önce açılması için söz verdiği ve 1971'den beri kapalı tutulan Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması konusundaki başarısızlığını dini özgürlükler konusunda uzun yıllardır yapılan ihlalleri gidermeye ilişkin samimi bir isteğinin bulunmadığına dair rahatsız edici bir göstere haline getirmektedir.

2014-2015 Dini Özgürlük Koşulları

Topluluk İçi Din İşlerine Müdahale: Türk hükümeti yalnızca Türk vatandaşlarının Rum Ortodoks Kilisesi'nin Kutsal Sinodu'nun bir üyesi olabilmesi zorunluluğunu devam ettirmektedir. Başbakan 2010 yılında 25 Metropolit için çifte vatandaşlık onayını vermiş olmasına karşın, diğer bazı kişiler reddedilmiştir. Hangi kişilerin Rum Ortodoks Patrikliği'nin bir üyesi olabileceğine karar verilmesinde hükümetin sahip olduğu rol topluluğun iç işlerine müdahale edildiğini göstermektedir. Hükümet aynı zamanda Ermeni Patrikliği'nin liderlik seçim sürecine de müdahalede bulunmuştur. Genellikle, Türkiye ülkede bulunan dini azınlık topluluklarına din adamı yetiştirme izni vermemektedir. Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve eski Cumhurbaşkanı Gül tarafından sözler verilmesine ve destekleyici konuşmalar yapılmasına karşın 1971'den bu yana olduğu gibi halen kapalı durmaktadır. Ermeni Ortodoks topluluğu da bir ruhban okuluna sahip değildir, ancak halihazırda 16 Ermeni Ortodoks kilise okulu bulunmaktadır.

Dini Azınlıklara Ait Mülkler: Türk devleti, tarihi boyunca dini topluluklara ait mülkleri kamulaştırmıştır. Hükümet, 2003 yılından itibaren ve özellikle 2011 tarihli bir kararnamenin yayınlanmasından beri bazı mülklerin iade edilmesi veya mülklerin iade edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda tazminat ödenmesi amaçlı bir süreç oluşturmuştur. Türk hükümetine göre, 2003 yılından beri toplam değeri 2,5 milyar TL'yi (1 milyar ABD Doları'nı) aşan 1000'den fazla mülk iade edilmiştir veya tazminatı ödenmiştir. Yüzlerce başvuru ise halen işlenmektedir. Söylentilere göre, yaklaşık 1000 başvuru mülkiyet belgesinin olmamasından veya başka nedenlerden dolayı reddedilmiştir. Örneğin, Türk hükümeti, farklı dini topluluklar aynı mülk üzerinde hak iddia ettikleri için bazı başvuruların aynı olduğunu belirtmektedir. Ancak, bazı topluluklar önyargıların bulunduğunu belirtmektedir, sürecin çok yavaş olduğunu söylemektedir ve tazminatın yetersiz olduğunu iddia etmektedir.

Buna karşın, geçen yıl bazı olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Şubat 2014'te, İstanbul'da bulunan yaklaşık 40.000 metrekarelik arazi Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı'na iade edilmiştir. Ocak 2015'te Türk hükümeti, İstanbul'un Yeşilköy semtinde bulunan yeni bir Süryani Hristiyan kilisesinin inşaatına onay vermiştir; böyle bir onay 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana ilk kez verilmiştir. USCIRF'nin Şubat 2014'te Türkiye'ye yaptığı bir gezi sırasında Süryani dini liderlerden duyduğuna göre, İstanbul'da bulunan mevcut tek Süryani kilisesi orada yaşayan 18.000 Süryani Hristiyan için yeterli değildir.

Ayrıca, geçen yıl Türk hükümeti, elektrik ve su faturası gibi hizmet faturalarını ödemeye yardımcı olmak amacıyla, azınlık olan dini topluluklara mali yardımları artırmıştır. Türk hükümetine göre, hükümet tarafından tanınan 387 gayrimüslim ibadethanesi devlet yardımlarını almaya elverişli durumdadır. Ayrıca, Türk hükümetine göre, tanınan ibadethaneler emlak ve çevre temizlik vergilerinden de muaf

tutulmaktadır. Türk hükümeti, USCIRF'ye, 2014 yılında bir düzineden fazla Hristiyan ve Yahudi ibadethanesini ve miras alanını restore ettiğini belirtmiş ve diğer restorasyonların devam ettiğini veya planlandığını söylemiştir. Örneğin, 2014 yılında, İzmir Büyükşehir Belediyesi Bornova'da bulunan bir Rum Ortodoks Kilisesi'ni ve 19. yüzyıldan kalma Aziz Vukolos Rum Ortodoks Kilisesi'ni restore etmiştir. Ağustos 2014'te, Aziz Vukolos Rum Ortodoks Kilisesi'nde 1922 yılından bu yana ilk kez bir ayin düzenlenmiştir. Ayrıca, Bornova'da Beit Hillel Sinagogu restore edilmiştir, ancak Yahudi cemaatinin gayrimenkul üzerinde kontrolü olmadığı ve dini törenlere izin verilmediği söylenmektedir. Raporlama yılından sonra, Mart 2015'te, Avrupa'nın üçüncü en büyük sinagogu olan ve Türkiye'nin kuzeybatı bölgesinde yer alan Büyük Edirne Sinagogu yeniden açılmıştır ve yaklaşık 50 yıldan bu yana ilk dini törenine ev sahipliği yapmıştır.

2008 yılından beri Türk hükümetinin, 1160 ve 1932 yılları arasında Süryani Patriği'nin evi olmuş olan 1.600 yıllık Mor Gabriel Manastırı'nın arsasının bir kısmına el koymasına ilişkin süregelen bir tartışma bulunmaktadır. Eylül 2013'te hükümet Mor Gabriel Manastırı'nın ilgili Süryani Vakfı'na geri verileceğini açıklamıştır ve 244.000 metrekarelik (24,4 dönüm) arazinin tapusunu vakfa devretmiştir. Topluluğun kendilerine ait olduğunu iddia ettiği, ek 320.000 metrekare (320 dönüm) büyüklüğünde bir araziye ilişkin dava Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde sürmektedir.

Eğitim: Anayasa, devlete ait ilköğretim okullarında ve liselerde müfredatı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulmuş dini ve ahlaki eğitim verilmesini zorunlu tutmaktadır. Gayrimüslim çocukların derse katılımı zorunlu olmamakla beraber dersten muaf olan çocuklara toplum ve öğretmenleri tarafından ayrımcılık yapıldığına ilişkin raporlar bulunmaktadır. Ek olarak, dini azınlık topluluklarından gelen şikayetler sonrasında, Milli Eğitim Bakanlığı dini eğitim kitaplarının azınlıklar için aşağılayıcı ifadeler kullanılmayacak şekilde gözden geçirildiğini belirtmiştir. Aleviler, kendi çocuklarının Sünni İslami derslerden muaf tutulmalarına izin verilmediğinden şikayet etmektedirler. Eylül 2014'te, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin Müslüman öğrenciler için uyguladığı zorunlu din eğitiminin, Alevi ailelerin çocuklarını kendi inançlarına uygun eğitim almalarını sağlama hakkını ihlal ettiğine dair karar almıştır. Mahkeme, Türkiye'nin, öğrencilerin ebeveynlerinin dini veya felsefi inançlarını ifşa etmek zorunda kalmadan din derslerinden muaf tutulabileceği bir sistem kurması gerektiğine hükmetmiştir. Karar, Yüce Divan Türkiye'nin gözden geçirme talebini reddettikten sonra Şubat 2015'te kesinleşmiştir.

Dini Kıyafetler: Türk laikliğine bağlı kalmak amacıyla hükümet uzun yıllar boyunca, resmi kurumlarda, devlet üniversitelerinde ve özel üniversitelerde, parlamentoda, mahkemelerde ve okullarda başörtüsü takılması dahil olmak üzere dini kıyafetleri yasaklamıştır. Geçmişte başörtüsü giyen kadınlar ve onları savunanlar üniversitelerden atılmıştır ve kamu sektöründe çalıştıkları hemşirelik ile öğretmenlik gibi işleri kaybetmişlerdir. Türk hükümeti Eylül 2013'te kamu kurumlarındaki ve üniversitelerdeki başörtüsü yasağını kaldırmıştır. Eylül 2014'te ise devlet ortaokullarında ve liselerinde başörtüsü yasağı kaldırılmıştır. Buna karşın, ordu ve polis mensupları ile bazı mahkemeler gibi üniforma kullanılması gereken görevler için yasak halen devam etmektedir. Buna ek olarak, Türk yasaları gereğince, hükümetin ve yerel polisin bu yasayı uygulamak için yaptığı bir girişim olduğuna dair raporlar olmamasına karşın, dini grupların yalnızca önderleri kamu kurumları içinde dini kıyafetlerini giyebilmektedirler.

Aleviler: Aleviler Türkiye'nin toplam nüfusunun yüzde 15 ila 25'ini oluşturmaktadırlar. Türk hükümetinin ve birçok Alevinin bu topluluğu heterodoks Müslüman olarak görmesine karşın, çok sayıda Sünni

Müslüman bu tanımı kabul etmemektedir ve bu grubun mensuplarını Müslüman saymamaktadır. Bazı Aleviler Şii Müslüman olduklarını belirtmekte, diğerleri ise İslam'ı reddedip kendilerini benzeri olmayan bir kültürün parçası olarak nitelendirmektedirler. Alevilerin ibadet ettiği cemevleri Türk hükümeti tarafından yasal açıdan ibadethane sayılmamaktadır; dolayısıyla bu statüleri ile ilişkili yasal ve finansal destek alamamaktadır. Aralık 2014'te, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'nin *cemevlerini* resmi ibadethane olarak tanımamasından dolayı Alevi toplumuna karşı ayrımcılık yaptığına hükmetmiştir. Mahkeme, söz konusu kararda, Türk hükümetini, *cemevlerinin* resmi ibadethane olarak tanınmaması meselesini çözmeye yönelik bir öneri sunmaya "davet etmiştir".

Antisemitizm: Yahudi toplumunun temsilcileri USCIRF'e Türkiye'deki durumlarının çoğunluğu Müslüman olan diğer ülkelerde ve Batı Avrupa'nın bazı kısımlarında yaşayan Yahudilere kıyasla daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'de Yahudiler ibadetlerini özgürce yerine getirebilmekte olup sinagogları ihtiyaç duyulduğunda genel olarak devlet tarafından korunmaktadır. Buna karşın, toplumda ve medyada Yahudi karşıtlığının yükselmesinden ve hükümet yetkililerinin zaman zaman aşağılayıcı yorumlar yapmasından endişe duymaktadırlar. 2014 yazında, Yahudi cemaati, İsrail-Gazze çatışmasından kaynaklandığını düşündüğü tacizlere ve ayrımcılığa maruz kaldığını ve şiddet görmekten korktuğunu belirtmiştir.

Ergenekon Komplosu ve Dini Azınlıklara Karşı Şiddet: Dini azınlıklara yönelik geçmişte yaşanan bazı sansasyonel şiddet vakalarında adaletin sağlanması hala zor görünmektedir. 2007'de Malatya'da İncil neşreden bir yayınevinde üç Protestan Hristiyanı öldürülmekle suçlanan üç zanlı, nihai mahkeme kararı olmadan beş yıldan fazla gözaltında tutulduktan sonra Ocak 2015'te serbest bırakılmıştır. Diğer beş zanlı ise 2014'ün başlarında serbest bırakılmıştır. Şu anda sadece bir zanlı hapsedir. Şüphelilerin, AKP hükümetini devirmek ve dini azınlıklara karşı şiddet uygulamak için laik "derin devlet" görevlileri ve seçkinler tarafından tasarlandığı iddia edilen "Ergenekon" komplosunun üyeleri oldukları söylenmektedir.

Haftalık yayın yapan *Agos* gazetesinin kurucusu ve editörü olan ve demokrasi ile Türk-Ermeni barışını savunan **Hrant Dink**'in 2007 yılında öldürülmesine ilişkin davalar da devam etmektedir. Ogün Samast ve Yasin Hayal adlı iki kişi, 2011 ve 2012'de Dink'in öldürülmesi suçuna karışmaktan mahkum edilmişlerdir; diğer 19 zanlı ise beraat etmiştir. Ekim 2014'te, İstanbul 5. Ağır Ceza Mahkemesi, bir "suç örgütüyle" olası bağlantılarını gözden kaçırdığı gerekçesiyle, söz konusu 19 kişinin beraat kararını iptal etmiştir.

Ulusal Kimlik Kartları: Ulusal kimlik kartlarında dini aidiyet hanesinin doldurulma zorunluluğunun Avrupa Sözleşmesi'ni ihlal ettiğine dair 2010 tarihli Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararına rağmen, tüm vatandaşların bu aidiyeti kimliklerinde belirtmeleri hala gerekmektedir. Bahailer gibi bazı dini gruplar, kendi dinleri resmi listede yer almadığı için, kimliklerinde dinlerini belirtmemektedirler. 2006 yılında çıkan bir yasayla, vatandaşların din hanesini boş bırakmalarına veya mevcut dinlerini değiştirmelerine izin verilse de, bazı topluluklar, bu seçeneklerden birini seçtiklerinde tehdit veya tacize maruz kaldıklarını belirtmektedirler.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuzey kesimi: Türkiye, Kuzey Kıbrıs'ın yaklaşık üçte birini 1974 yılından beri işgal altında tutmaktadır. Geçmiş yıllarda olduğu gibi 2014 yılında da azınlık topluluklarının, Türk askeri bölgeleri veya üslerinin sınırları içinde bulunan ibadethanelerine ve mezarlıklarına erişimi engellenmiştir. Mayıs 2014'te, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1974 yılında Kıbrıs'ın kuzey kesimini yasa dışı bir şekilde istila ve işgal ettiği için Türkiye'yi 90 milyon Euro (100 milyon ABD Doları) tazminat ödemeye mahkum etmiştir.

ABD Politikası

Türkiye, ABD'nin önemli stratejik ortaklarından biridir, bir NATO müttefiğidir ve İncirlik bölgesinde bir ABD hava üssü bulunmaktadır. ABD-Türkiye ilişkileri birçok konuyu kapsamaktadır, fakat en önemlisi, Türkiye'nin Suriye, Irak ve İran ile ortak sınırları paylaşmasından dolayı ortaya çıkan bölgesel istikrar ve güvenlik meselesi ve Irak ve Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) kurulmuş olmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecini tamamlamak için gerekli reformları sürdürmesi konusunda Türkiye'yi teşvik ederek Türkiye'nin AB'ye girmesi yönündeki desteğini sürdürmektedir ve AB'nin üyelik kriterlerini karşılayan bir Türkiye'nin, ABD, AB ve Türkiye için iyi olacağını savunmaktadır. Bunun yanı sıra, geçmişte, Amerika Birleşik Devletleri, Kürdistan İşçi Partisi'ni (PKK) Yabancı Terör Örgütü olarak tanıyarak, PKK'ya sağlanan maddi destek kaynaklarının yasa dışı olduğunu beyan etmiştir ve Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı Türk ordusunu desteklemiştir. Ancak, 2014 yılında, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, Suriye politikalarındaki farklılıklar, İŞİD tehdidinin ele alınmasına yönelik yaklaşımlar, Türkiye'deki antidemokratik hareketler ve yaz boyunca yaşanan İsrail-Filistin çatışması gibi bazı konular nedeniyle bozulmaya başlamıştır. Buna karşın, ABD ve Türkiye, özellikle Suriye ve Irak krizleri konusunda ittifaklarını sürdürmektedir.

Devlet Başkanı Jimmy Carter'dan bu yana, göreve gelen tüm ABD başkanları, Ekümenik Patrikhane himayesinde bulunan Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu'nu yeniden açması ve etnik Kürt nüfusun ve diğer azınlık toplulukların endişelerini gidermek için belirli adımlar atması yönünde Türkiye'ye sürekli çağrıda bulunmuşlardır. ABD hükümeti, ayrıca, ifade özgürlüğünü, bireysel insan haklarına ve sivil topluma saygıyı ve etnik çeşitliliğin desteklenmesini artırmaya yardımcı olmak için Türkiye ile işbirliği yapmaktadır. Türkiye haricinde her ülke gibi, Amerika Birleşik Devletleri de "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni" resmen tanımamaktadır. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Kıbrıslı Türk yetkililerle din özgürlüğünü tartışmaktadır ve adayı yeniden birleştirmeyi amaçlayan uluslararası çabaları desteklemektedir.

Öneriler

ABD hükümeti, Türkiye ile ilişkilerinde dini özgürlük meselelerini hükümetin en yüksek kademelerinde Türk meslektaşlarına karşı dile getirmelidir. USCIRF, ABD hükümetinin Türk hükümetinin özellikle şu konularda adım atmasını sağlamasını tavsiye etmektedir:

- Din ve inanç özgürlüğü konusunda uluslararası insan hakları standartlarına uygun yeni bir anayasa taslağı oluşturmak amacıyla birden çok taraftan meydana gelen bir anayasa taslak komisyonunun yeniden oluşturulması;

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin tam olarak uygulanması ve 1923'te imzalanan Lozan Anlaşması'nın tüm dini azınlık topluluklarına eşit hakların sağlanacağı şekilde yorumlanması;
- Aşağıdaki hususlar da dahil olmak üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarına uyulması;
 - Resmi kimlik kartlarındaki dini aidiyet alanını kaldırarak;
 - Alevi *cemevlerini* resmi ibadethaneler olarak tanıyarak; ve
 - Öğrencilerin, ebeveynlerinin dini veya felsefi inançlarını ifşa etmek zorunda kalmadan din derslerinden muaf tutulabileceği bir sistem inşa ederek
- Heybeliada Rum Ortodoks Ruhban Okulu'nun yeniden açılacağına ilişkin özel olarak ve devlet elinden verilen sözlerin tutulması ve diğer dini toplulukların da kendi ruhban okullarını açmasına ve işletmesine izin verilmesi;
- Dini toplulukların liderlerini kendi iç tüzükleri ve inançları gereğince seçmelerine ve atamalarına izin verilmesi;
- Hükümet yetkililerinin Türkiye'deki dini topluluklara ilişkin Yahudi karşıtı veya aşağılayıcı ifadelerde bulunmasının alenen eleştirilmesi; ve
- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuzey kesimi ile ilgili olarak, Türk askeri yetkilileri ve Türkiye tarafından kontrol edilen yerel yetkililerin dini azınlıkların ibadethanelerine ve mezarlıklarına erişmesini, bunları kullanmasını ve bunların restore edilmesini engelleyen tüm kısıtlamaları kaldırmasının sağlanması.